Eötvös 100 központi ünnepség
Lovász László, az MTA elnöke

Tisztelt Miniszter Úr!
Tisztelt Hölgyeim és Uraim!
Kedves vendégeink!

Ezt a Duna-parti épületet, amely több mint 150 évvel ezelőtt közadakozásból épült, gyakran emlegetjük a Tudomány Palotájaként. Leginkább azért, mert a Székház ad helyet az akadémiai székfoglaló előadásoknak, a különböző tudományos osztályok tanácskozásainak, a maihoz hasonló tudumányos rendezvényeknek.
Maga a kutatómunka azonban Soprontól Debrecenig, Szegedtől Tihanyig az akadémiai intézetek kifejezetten e célra épült, vagy a tudományos munka szempontjai szerint átalakított épületeiben folyik.
Persze az MTA majd két évszázados történetében akadtak olyan egyedi esetek, amikor kivételes emberek szokatlan környezetben értek el figyelemre méltó eredményeket.
Talán még az itt helyet foglaló, Eötvös Loránd életútját és munkásságát jól ismerők közül sem tudják sokan, hogy ez az épület is helyszíne volt néhány nevezetes, tudománytörténeti jelentőségű mérésnek.
És most átadom a szót egy szemtanúnak:
"...éppen Akadémiánk pincéjében végezte Eötvös azokat az értékes kísérleteket, amelyekben megfelelő érzékenységű eszközével a Duna szintváltozását pontosan meghatározhatta, tisztán a változó mennyiségű víztömeg vonzó hatása alapján" – írta Pekár Dezső, Eötvös Loránd legközelebbi munkatársa az 1930-ban megjelent Eötvös-emlékkönyvben a legendássá vált gravitációs mérésekről, amelyekről emlékülésünkön hamarosan részletesebben is hallhatnak majd.

Tisztelt emlékezők!
Eötvös Loránd minden bizonnyal a Magyarországon valaha élt fizikusok közül a legismertebb a világon. Még címszavakban is tekintélyt parancsoló tudományos eredményeinek sora: rendkívüli kísérleti pontossággal igazolta a klasszikus fizika két független mennyisége: a súlyos és a tehetetlen tömeg arányosságát, és ezzel szilárd tapasztalati alapot adott Einstein általános relativitáselmélete kiindulási pontjának, az ekvivalenciaelvnek. A gravitációs térrel kapcsolatos kutatási eredményeinek alapja és betetőzése a róla elnevezett csavarási mérleg, az ún. Eötvös-inga volt, hiszen a terepi változatot munkatársaival a geofizikai kutatás első műszerévé fejlesztette. Mindemellett – még fiatal korában, a kapillaritással kapcsolatos kutatásai során − ő ismerte fel a folyadék moláris térfogata és hőmérséklete közötti összefüggést, amit a világ ma Eötvös-szabály néven ismer.
Bár alakját leginkább a nevét viselő inga kapcsán szokták felidézni, nem csupán a természettudomány világszerte elismert, tudományos alkotásaival máig ható kutatóját, hanem a magyar oktatásügy és tudományszervezés államférfiúi teljesítményű személyiségét, valamint Akadémiánk egykori elnökét is tiszteljük benne.
Akadémikusként és az MTA elnökeként is méltó szellemi örököse és követője volt gróf Széchenyi Istvánnak. Egyúttal pontosan tudta, hogy a tudomány nemzetközivé vált. Ebben a határokon átnyúló tudományos térben pedig a magyar kutatóknak az MTA-t kell igazodási pontnak tekinteniük.
Akadémiai elnökként kihasználta a kiegyezéssel kedvezőbb működési feltételekhez jutó Akadémia helyzetét, s arra törekedett, hogy a magyar tudományosság minél inkább része legyen a 19. század vége és a századforduló tudománytörténeti jelentőségű eredményeit létrehozó nemzetközi tudományos világnak.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!
Noha Eötvös Loránd soha nem futamodott meg a közéleti és tudománypolitikai feladatok elől, legfontosabbnak mégis a kutatómunkát, a tudósi létet tartotta.
Neve szétválaszthatatlanul kapcsolódott össze újító szelleme, zsenialitása és kitartása tárgyiasult eredményével. Politikai rendszerektől és pedagógiai szisztémáktól függetlenül mindig tanultak róla az iskolában. A hálás utókor rangos intézményeket nevezett el róla. Az ott dolgozók és tanulók számára pedig mindig is magától értetődő volt, hogy ez a név kötelez.
Halála után Einstein a fizika egyik fejedelmének nevezte. Bár ebben a „fejedelemségben" az azóta eltelt évszázadban sok kimagasló egyéniség jutott fontos szerephez, biztos vagyok abban, hogy Eötvös Lorándnak mindig helye lesz a fizika és a tudomány legnagyobb tisztelettel emlegetett alakjai között.

Kedves vendégeink!
Eötvös Loránd halálának centenáriumára az MTA az UNESCO-val közösen emlékezik. A 2019-es évet Magyarországon − több magyar tudományos egyesület és intézmény kezdeményezésére − Eötvös Loránd-emlékévnek tekintjük.
Ennek kiemelkedő eseménye a mai emléknap, amikor folyamatosan, estig követik egymást az Eötvöst mint embert bemutató és a kutatói életművet felvillantó programok. Nem véletlen a szóhasználat, hiszen ebből a rendkívül gazdag tudományos hagyatékból csupán felvillantani lehet a legfontosabb eredményeket.
Főhajtás a magyar tudománytörténet egyik legnagyobb alakja előtt – ez a mai programsorozat fő célja. Köszönöm mindazoknak, akik az elmúlt hónapokban azért dolgoztak, hogy ez a rendezvény méltó legyen Eötvös Lorándhoz és mindannyiukat arra biztatom, hogy ennek a nagy tudósnak az emlékét ápolják az emlékév elmúltával is.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!
Elnökként Eötvös többször is megfogalmazta az Akadémia szerepével kapcsolatos véleményét. Úgy vélem, az elmúlt több mint egy évszázad, a történelmi és politikai történések, valamint a jelen vitái ellenére is változatlanul igaz, hogy – mint mondta – „az akadémiák nemcsak tudományos, hanem nemzeti intézmények is. Nemzeti intézmények annyiban, a mennyiben nemzetünk nyelvét és irodalmát, történetét, közgazdaságát, társadalmi és természeti viszonyait teszik kutatásuk tárgyává, nemzeti intézmények azért is, mert munkálkodásukban egy-egy nemzet tudományos törekvéseit juttatják kifejezésre s annak lobogója alatt lépnek ki a világ tudományos versenyterére."

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!